

університету внутрішніх справ. – 2012. – № 2. – С. 417–425. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdduvs_2012_2_56.pdf.

4. The Annual Report of UNODC's work across the globe in assisting Member States to address the threat posed by drugs, crime and terrorism [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://anticorruptionday.org/documents/AnnualReport2014/Annual_Report_2014_WEB.pdf

Афанасьєва Ірина Олександрівна
студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
науковий керівник: к. і. н., старший викладач **Маркевич О. В.**

Джерела давньогерманського права

Вивчення процесу становлення давньогерманського, римського та афінського права, які стали основою формування сучасної романо-германської правової сім'ї, є актуальним і продиктовано вимогами часу. Саме в них досить чітко простежуються корені сучасної правової держави та громадянського суспільства. Завдання цієї розвідки полягає у висвітленні основних джерел давньогерманського права, детальний аналіз «Варварських правд» та «Салічної правди», як одних з найдавніших джерел, що регулювали суспільні відносини.

Правова система у давніх германців сформувалася на основі норм традиційного звичаєвого права під впливом класичного римського права. Але на відміну від останнього, яке широко використовувало в якості покарання за будь-які злочини смертну кару, в давньогерманському праві найвища міра покарання, тобто смертна кара, застосовувалася тільки в крайніх випадках. Кровну помсту і принцип талону («око за око, зуб за зуб») було замінено вергельдом – сумою штрафу, яку повинен був сплатити винний за скоєння злочину [2, с. 7]. Розмір і сума вергельду залежала від виду і ступеня тяжкості скоєного злочину і суспільного становища потерпілого. Найяскравіше вищезазначена система суспільних відносин відображена в «Салічній правді» – першому збірнику писаних законів, який набрав великого розповсюдження і діяв на всій території Франкської імперії [4, с. 13]. У ньому, на відміну від класичного римського права, чітко прописані правові норми, які захищали честь і гідність людини. За образу, приниження гідності особи, особливо жінки, винний сплачував чималу суму штрафу, а за більш важкі злочини – піддавався суворому покаранню [4, с. 10].

Як юридичне джерело «Салічна правда» немає чітко окресленого плану. Закони сформульовані дуже лаконічно, положення її не носять характеру загальних юридичних норм, а є фіксованим переліком конкретних правових звичаїв. Фактично, це судебник, що складається з конкретних судових випадків, які в результаті багаторазових повторів перетворилися на судовий звичай. Текст поділяється на титули (глави), кожен з яких в свою чергу на параграфи. Більшість титулів присвячена злочинам проти особи і майна. Слід зазначити, що «Салічна правда» зазнала меншого впливу римського права, ніж інші правові пам'ятки того періоду. Вона вплинула на становлення законодавства у франків, містить цінну інформацію про майнове та соціальне розшарування у франкському суспільстві, основні етапи

еволюції форм власності і землекористування, а також зародження ранньофеодальної держави [5, с.12].

«Салічна правда» не єдиний збірник судових звичаїв у германських племен доби раннього Середньовіччя. Найважливішим джерелом права до неї у Франкській державі були так звані «Варварські правди», які в буквальному перекладі з латини означають «закони варварів». Такі записи звичаєвого права були в багатьох племен, які розселилися на території колишньої Римської імперії. До «Варварської правди» відносяться: Вестготська правда, найдавніша частина якої була записана у II половині V ст.; Бургундська правда (кінець V - початок VI ст.); Салічна правда, записана на початку VI ст., Ріпуарська правда (VI - VII ст.), Алеманська правда (кін. V - VIII ст.), Баварська правда (сер. VIII ст.), Лангобардські закони (кін. VII - сер. VIII ст.), Англосаксонські закони (VII-IX ст.), Саксонська правда, Фризська правда, Тюрінгська правда, Правда франків-хамавів (поч. IX ст.) [4, с. 9].

Маючи багато спільних рис із записами звичаєвого права інших німецьких і ненімецьких племен, зокрема з древніми скандинавськими і ісландськими законами, «Варварські правди» відрізняються від них передусім тим, що відображають процес переходу від родового ладу до феодального, що протікав або в формі синтезу німецьких родових і римських рабовласницьких відносин, що розкладалися, або, принаймні, за участю окремих елементів рабовласницької формації і її духовної культури (римського права, писемності, релігії та інше). Майже всі «Варварські правди» підпали впливу римського права (особливо Вестготська і Бургундська правди). «Варварські правди» об'єднані також хронологічно – час їх виникнення V - IX ст. Записані вони на вульгарній латині – розмовному варіанті латинської мови. Ще однією характерною ознакою було те, що вони укладалися з ініціативи королівської або герцогської влади. Вони мали, як правило, складну структуру: складалися з окремих частин, написаних в різні часи (наприклад, Ріпуарська, Алеманська) або, будучи результатом єдиного законодавчого акту («Салічна правда»), були доповнені королівськими законами більш пізнього періоду [5, с. 20].

«Варварські правди» являють собою судебники, в яких окремі казуси зводяться в звичай, загальні норми права відсутні. Більшість норм «Варварських правд» торкається карного права і судового процесу, але є також норми, регулюючі майнові відносини членів племені, а також положення органів держави, що виникали. «Варварські правди» в більшості випадків застосовувалися тільки до осіб одного племені, оскільки взаємовідносини римського і інших народів регулювалися зазвичай іншими спеціальними законами [4, с. 12].

«Варварські правди» найважливіше, а в деяких випадках єдине джерело для вивчення суспільного устрою ранньофеодальних держав Західної Європи. У них відображені різні етапи перехідного періоду від родоплемінного ладу до феодального. У Салічній, Саксонській правдах ще виразно виступають риси родоплемінного ладу із залишками кровноспоріднених відносин. Однак «Варварські правди» (навіть самі архаїчні) свідчать вже про наявність відомого соціального розшарування: в них нарівні з рядовими повноправними вільними членами племені розрізняються родові і служиве знання, з одного боку, напіввільні і залежні люди – з іншою [1, с. 12]. Але як основні суб'єкти права у «Варварських правдах» виступають ще вільні общинники – безпосередні виробники (класи феодального суспільства ще не сформувалися). «Варварські правди» дають можливість прослідкувати процес розкладання громадського ладу, перехід орної землі у власність окремих сімей, початковий етап класоутворення і зародження держави. У «Варварських правдах» зафіксовано процес

класоутворення і становлення феодального суспільства (особливо в Баварської, Алеманської, Вестготської), відображено розвиток великого землеволодіння і перетворення вільних общинників в залежних селян, посилення королівської влади і державного апарату, церкви. Для «Варварських правд» характерна внутрішня суперечність, що відобразила боротьбу між елементами старого родоплемінного і феодального, що зароджувалося, укладів. «Варварські правди» являють собою, з одного боку, фіксацію звичаю, що відповідав ще інтересам широкої маси общинників, а з іншою – введення правових норм, що відображали інтереси класу феодалів, що зароджувався, прагнення держави, що формувалася, усунути інститути родоплемінного ладу або пристосувати їх до власних потреб [5, с. 15].

По мірі зміцнення феодального ладу «Варварські правди» втрачали своє значення і до XI ст. в більшості випадків перестали застосовуватися. Натомість було створено зводи писаних законів, які перебували під досить сильним впливом християнської церкви та канонів класичного римського права [2, с. 14].

Підведемо підсумки. В давньогерманському праві широко використовували правові звичаї. Останні були історично першою і найпоширенішою в рабовласницькому і феодальному суспільстві формою висловлювання права, найбільш частим його джерелом. Норми звичаю, будучи санкціоновані державою, перетворювалися на правові норми. Рідше використовувалася прецедентна форма права. Найбільш значущими джерелами вивчення давньогерманського права були «Варварські правди», з яких особливий інтерес викликає «Салічна правда». Більшість їх норм стосувалися кримінального права і судового процесу, регулювали майнові стосунки у тогочасному суспільстві, а також основні положення про діяльність органів державної влади.

Список використаних джерел та літератури:

1. Хрестоматия памятников феодального государства и права / под редакцией акад. В. М. Корецкого.- М., 1961. – 950 с.
2. Бейкер С. Древний Рим. Взлет и падения империи / Саймон Бейкер. – К., 2009. – 451 с.
3. Макарчук В.С Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник / С.В. Макарчук. – К.: Атіка, 2004. – 616 с.
4. Страхов М. М. Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і в Північній Америці.- К., 1991. – 412 с.
5. Федоров К. Г. Історія держави і права зарубіжних країн / К. Г. Федоров.- К., 1994. – 464 с.

Любчак Ганна Павлівна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: к. і. н., старший викладач **Маркевич О. В.**

Формування суду присяжних в ході судової реформи 1864 року

Правосуддя є однією із головних умов нормального існування суспільства. Недовершеність судової системи може викликати невдоволення державною владою і,